

Mahbuba JUMAYEVA,
 Termiz davlat pedagogika instituti magistranti
 E-mail: maxbubauktamovna@gmail.com
 Tel: 95 050 87 88

TerDPIning pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, PhD L. Muxtarova taqrizi asosida

YOSHLAR MA'NAVIYATIDA GLOBALLASHUVNING TUTGAN O'RNI

Annotatsiya

Maqolada fan va texnikaning eng yuqori darajada taraqqiy etishi sababli butun er yuzida vujudga kelgan globallashuv jarayoni ta'sirida dinlar, milliy qadriyatlar, urf-odatlar, tillar va madaniyatlarning integratsiyalashuvi natijasida yoshlarni xulq-atvorida vujudga kelgan salbiy o'zgarishlar va ta'lim-tarbiya jarayonida yuzaga kelayotgan muammolar hamda uning echimiga asosli fikrlar bilan tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: Ma'naviyat, ma'rifat, axloq, ta'lim, tarbiya, globallashuv, axborot, internet.

РОЛЬ ГЛОБАЛИЗАЦИИ В ДУХОВНОСТИ МОЛОДЕЖИ

Аннотация

В статье описаны негативные изменения в поведении молодежи и образовании в результате интеграции религий, национальных ценностей, традиций, языков и культур под влиянием процесса глобализации, возникшего на всей земле из-за высочайшего уровня, уровень развития науки и техники. Проблемы, возникающие в процессе, и рекомендации по их решению даны с обоснованными соображениями.

Ключевые слова: Просвещение, этика, образование, воспитание, глобализация, информация, Интернет.

THE ROLE OF GLOBALIZATION IN YOUTH SPIRITUALITY

Annotation

The article describes negative changes in the behavior of young people and education as a result of the integration of religions, national values, traditions, languages and cultures under the influence of the globalization process that has arisen on the whole earth due to the highest level of development of science and technology. problems arising in the process and recommendations for its solution are given with reasonable ideas.

Key words: Enlightenment, ethics, education, upbringing, globalization, information, Internet.

Kirish. Yoshlarda ma'naviy-axloqiy fazilatlar rivojlantirilishi hamda yetuk mutaxassis bo'lib ona Vatanga xizmat qilishi uchun ular oldiga bir qancha talablar qo'yiladi: o'z-o'ziga talabchan bo'lish; o'z-o'zini nazorat qilish; o'zgalarni hurmat qilish; doimo kamtarlik yo'lini tutish; o'ziga ishonchi yuqori bo'lishi; iboli-hayoli bo'lish; halol va adolatparvar bo'lish; samimiy va beg'araz bo'lish; o'zgalarni mehnatini qadrlay bilish; kasbiy va ma'naviy bilimlarni egallab borish; o'z manfaatlarini Vatan manfaatlarini bilan uyg'un holda ko'rish; kamolotga erishishga intilish; barcha axloq qoidalariga bo'ysunish; malakali mutaxassis bo'lishga astoydil intilish.

Ma'lumki, Prezidentimizning 2019-yil 3-maydagi "Ma'naviy-ma'rifiy ishlar samaradorligini oshirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi qarori, 2020-yil 25-dekabrda O'zbekiston Yoshlari forumida hamda 2020-yil 29-dekabrda O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisga Murojaatnomasida belgilangan vazifalar ijrosi yuzasidan Respublika Ma'naviyat va ma'rifat markazi "Ma'rifat" targ'ibotchilar jamiyati hamda vazirliklar, qator davlat va jamoat tashkilotlar bilan hamkorlikda ishlashga chorlaydi.

Tahlil va natija. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 31-dekabrda 1059-son qarori bilan "Uzluksiz ma'naviy tarbiya konsepsiyasi" qabul qilindi. Konsepsiyaning asosiy maqsadi- yosh avlodda mustaqil hayot uchun zarur ijtimoiy ko'nikma va fazilatlarini yoshiga mos, bosqichma-bosqich shakllantirish asosida yuksak fazilatli, barkamol avlodni voyaga yetkazishdan iborat. Ushbu maqsadga erishish, uni amalda ro'yobga chiqarish uchun Oliy ta'lim hamda Xalq ta'limi xodimlaridan quyidagi vazifalarni amalga oshirish talab etilgan:

- ma'naviy-axloqiy tarbiyani baholashning ilmiy asoslangan indikatorlarini ishlab chiqish;
- tarbiyaning homiladorlik davridan boshlanib voyaga yetgunga qadar davom etadigan, tadrijiylik va uzluksizlik tamoyillariga asoslangan metodikasini ishlab chiqish va hayotga tadbiq etish;
- bola tarbiyasida milliy va zamonaviy pedagogikaning ilg'or yutuqlaridan samarali foydalanish;
- tarbiyalanuvchilar bilan birga tarbiyachilarning ham bilimi va malakasini muntazam oshirib borish;
- ma'naviy tarbiyani shakllantirishda oila, mahalla va ta'lim muassasalari, shuningdek, ommaviy axborot vositalari va boshqa ijtimoiy tuzilmalar o'rtasida samarali hamkorlik mexanizmini yo'lga qo'yish;
- ma'naviy tarbiyaning tadrijiy rivojlanish va uzluksizlik tamoyillariga asoslanishi.

Konsepsiya vazifalaridan ravshanki, "Har bir jamiyat va xalqning ma'naviyati va axloqi, inson kamolotining u yoki bu bosqichiga xos bo'lgan dini, imon va e'tiqodi, urf-odat, axloq-odobi, tajriba va malakasini o'z ichiga oladi va kishilarning faoliyati, qobiliyati yurish-turishida namoyon bo'ladi. Kishilarning ma'naviy fazilatlarini, dunyoqarashi, mafkuraviy e'tiqodi bilan bog'lanib muayyan tartibga tushadi va ularning bevosita ta'siri natijasida jamiyat oldidagi vazifalarni anglashga yordam beradi".

Bugungi kunda inson ma'naviyatiga qarshi yo'naltirilgan, bir qarashda arzimas bo'lib tuyuladigan kichkina xabar ham axborot olamidagi globallashuv shiddatidan kuch olib, ko'zga ko'rinmaydigan lekin zararini hech narsa bilan o'chab bo'lmaydigan ziyonyetkazishi mumkin. Jumladan, ma'naviy tahdidlarning bir ko'rinishi bo'lgan «ommaviy madaniyat» niqobidagi tazyiqlarning yoshlar ongiga ta'siri mamlakat taraqqiyoti uchun xavf soladi. Ayniqsa, voyagayetmagan bolalarning turli internet klublarida o'tirishlari va pornografik saytlarga kirishlari, mobil telefonlardan noto'g'ri foydalanib, behayo film va suratlar olib yurishlari, bularning barchasi inson ma'naviy kamolotiga ulkan zarar keltiradi. Bugungi kunda jamiyatimizda kechayotgan bunday jarayonlarda e'tiborli bo'lish, yoshlarni to'g'ri yo'lga boshlash lozim. Bunda:

- ularda, turli xildagi ma'naviy tahdidlarga qarshi immunitetni shakllantirish;
- yoshlarni ma'naviy merosimiz namunalarini bilan muntazam ravishda tanishtirib borish;

– yosh bolalarga mobil telefonlar va kompyuter o‘yinlarining inson sog‘ligi, ma‘naviyati, ongigayetkazadigan salbiy ta’sirlari haqida tushuntirish ishlari olib borish lozim.

Shundaygina biz yoshlarimizni, shu bilan birga xalqimizni har qanday yovuz kuchlar va ma‘naviy tahdidlar to‘fonidan omon saqlaymiz, ular qalbida yurtga sadoqat, vatanga muhabbat tuyg‘ularini shakllantira olamiz.

Hozirgi davr - dunyoda g‘oyaviy qarama-qarshiliklar murakkab tus olgan, mafkura poligonlari yadro poligonlaridan ham kuchliroq bo‘lib borayotgan davrdir. Bugungi kunda xalqaro munosabatlarda eng dolzarb va olamshumul muammolardan hisoblangan xavfsizlik, barqarorlik va tinchlik masalalariga e’tibor tobora kuchayib bormoqda. Dunyo xalqlarining iqtisodiy, siyosiy-ijtimoiy, ma‘naviy taraqqiyoti va rivojlanishi aynan shu muammolarning qay darajadayechilishiga bog‘liqdir. Hozirgi globallashuv jarayonlari chuqurlashib borayotgan bir davrda Markaziy Osiyoda tinchlik va xavfsizlikning, shuningdek, yoshlarning ma‘naviy xavfsizligini ta‘minlanishi va ularni milliy qadriyatlarga sodiqlik ruhida tarbiyalash, hayotda o‘zlarini munosab o‘rinlarini topish uchun zarur shart-sharoitlarini yaratib berish mintaqada davlatlari oldida turgan dolzarb masala bo‘lib, bu borada amalga oshirilayotgan ishlar samaradorligini kuchaytirishni taqozo etadi. O‘zbekistonning jadal rivojlanishi, keng qamrovli islohotlar istiqboli, xalqning farovon bo‘lishi yoshlar ta‘lim-tarbiyasi va kelajagiga beriladigan e’tibor darajasiga chambarchas bog‘liq. Shu ma’noda, O‘zbekistonda yoshlar masalasi davlat siyosatining eng ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. 2022-yil 28-yanvarda O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev “2022–2026 yillarga mo‘ljallangan “Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi farmonni imzoladi. Taraqqiyot strategiyasi va uni 2022-yilda amalga oshirish bo‘yicha yo‘l xaritasida mamlakatimizni rivojlantirishning 7 ta ustuvor yo‘nalishi doirasida qariyb 100 ta maqsadlarga erishish nazarda tutilmoqda. To‘rtinchi ustuvor yo‘nalish-adolatli ijtimoiy siyosat yuritish, inson kapitalini rivojlantirishning 70-maqsadi “Yoshlarga oid davlat siyosatini takomillashtirish” deb nomlanib, unda:

-yoshlarning huquqlari, erkinliklari va qonuniy manfaatlarini ta‘minlash;

-yoshlarning hayoti va sog‘ligini saqlash, ular uchun malakali tibbiy xizmatdan foydalanish shart-sharoitlarini yaxshilash;

-yoshlar o‘rtasida tibbiy savodxonlikni oshirish va sog‘lom turmush tarzini mustahkamlash;

-yoshlarning ma‘naviy, intellektual, jismoniy va axloqiy jihatdan kamol topishiga ko‘maklashish;

-yoshlar uchun ochiq va sifatli ta‘limni ta‘minlash, ta‘limning barcha bosqichlarida yoshlarning mukammal ta‘lim olishini ta‘minlash;

-hududlarda inklyuziv ta‘lim rivojlanishi uchun shart-sharoit yaratish;

-yoshlarni ishga joylashtirish va ularning bandligi uchun shart-sharoitlar yaratish;

-yoshlarni vatanparvarlik, fuqarolik tuyg‘usi, bag‘rikenglik, qonunlarga, milliy va umuminsoniy qadriyatlarga hurmat ruhida, zararli ta’sirlar va oqimlarga qarshi tura oladigan, hayotga bo‘lgan qat’iy ishonch va qarashlarga ega shaxs sifatida tarbiyalash;

-yoshlarni axloqiy negizlarni buzishga olib keladigan xatti-harakatlardan, terrorizm va diniy ekstremizm, separatizm, fundamentalizm, zo‘ravonlik va shafqatsizlik g‘oyalardan himoya qilish;

-yoshlarning huquqiy ongi va huquqiy madaniyati darajasini yuksaltirish;

-iqtidorli va iste’dodli yoshlarni qo‘llab-quvvatlash hamda rag‘batlantirish;

-yoshlar tadbirkorligini rivojlantirish uchun shart-sharoitlar yaratish;

-yoshlarda sog‘lom turmush tarziga intilishni shakllantirish, shuningdek, yoshlarning bo‘sh vaqtlarini mazmunli tashkil etish va yoshlar sportini ommaviy rivojlantirish uchun shart-sharoitlar yaratish kabi vazifalar qo‘yilgan [1; 2].

Globallashuv jarayonining yoshlar ma‘naviy-axloqiy tarbiyasiga salbiy ta’sir ko‘rsatib kelayotgan nomaqbul ko‘rinishlarini va salbiy tomonlarini anglash, ularni bartaraf etish yoki ular keltiradigan noxush holatlarning oldini olish bugunning zarurati hisoblanadi, chunki ular millat va jamiyatni ichdan kemiruvchi illatlardir; Globallashuv jarayonida jamiyatning barcha sohalaridagi o‘zgarish va yangilanishlar turmushimizga goh ijobiy, goh salbiy ta’sir ko‘rsatmoqda. Yuqorida qayd etilganlardan kelib chiqqan holda, globallashuv jarayonlari kuchayib borayotgan bir paytda yoshlarning ma‘naviy xavfsizligini ta‘minlash masalalari alohida o‘rganish dolzarb ahamiyatga ega.

Globallashuv jarayonining tezlashib borishi natijasida inson uchun xavfli bo‘lgan turli xil noan‘anaviy tahdidlar yuzaga kelmoqda. Bulardan eng xavflilari insonlarning ruhiyatiga ta’sir o‘tkazish orqali millatlarning qadriyatlari va turmush tarzini izdan chiqarishga qaratilgan odob-axloq, oila va jamiyat hayotida jiddiy ta’sir ko‘rsatadigan ma‘naviy tahdidlar hisoblanadi. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoyev ma‘naviy tahdid muammosiga alohida e’tibor qaratib, —Avvalambor, “Ommaviy madaniyat” ko‘rinishida kirib kelayotgan turli tahdidlar, g‘iyohvandlik, diniy ekstremizm, missionerlik kabi balo-qazolardan yoshlarimizni asrash, ularning ta‘lim-tarbiyasiga har birimiz mas’ul ekanimizni unutmasligimiz kerak. Bu borada biz asrlar mobaynida shakllangan milliy an‘analimizga, ajdodlarimizning boy ma‘naviy meroslariga tayanamiz, - deb ta’kidlaydi. Xalqimiz ma‘naviyatini asrash va uni yuksaltirish, ayniqsa, yosh avlodni turli zararli g‘oya va mafkuralar ta’siridan, bir so‘z bilan aytganda, ma‘naviy tahdidlardan himoyalash bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi. Shunday ekan, globallashuv jarayonida kishilarni, ayniqsa yoshlarni turli xil ko‘rinishdagi mafkuraviy xurujlar ta’siridan asrashda quyidagi jihatlarga alohida e’tibor qaratish zarur:

-mustaqil fikrga ega, sog‘lom muhitda shakllangan dunyoqarash va mustahkam irodaga ega shaxslarni tarbiyalash, turli diniy oqim va yo‘nalishlar ta’siri hamda aqidasi qarshi immunitet hosil qilish;

-mafkuraviy tahdidlarga qarshi doimo sergak, ogoh va hushyor bo‘lib yashash, internet tizimida diniy ekstremizm, terrorizm va missionerlikni targ‘ib qiladigan saytlardan yoshlarni muhofaza qilish;

-yoshlar o‘rtasida sog‘lom turmush tarzini targ‘ib etish, ularning ma‘naviy-axloqiy tarbiyasini shakllantirish;

-axborot madaniyatini shakllantirish;

-kishilarda diniy bag‘rikenglik va millatlararo totuvlikni ta‘minlash bo‘yicha tushuntirish, targ‘ibot ishlarini olib borish;

-diniy ekstremizm va terrorizm bilan kurashda huquq-tartibot idoralari faoliyatini takomillashtirish.

Jamiyatimizda yoshlarni ruhiy-ma‘naviy jihatdan xavfsizligini ta‘minlash zaruriyatining sabablaridan biri shundan iboratki, bozor iqtisodiyoti chet el sarmoyalari, zamonaviy texnika va texnologiya, bozorni shakllantirish usullari bilan bir qatorda mamlakatimizga o‘zining madaniyati, turmush tarzi, dunyoqarashi va tasavvurlarini ham olib kirmoqda. Bu tabiiy jarayon, albatta va uni hech qanday to‘siq bilan to‘xtatib ham bo‘lmaydi. Mafkuraviy muammo va ma‘naviy tahdidlarga ham aynan shunday xarakter xos bo‘lganligi uchun ham keyingi paytda jamiyatimizga ayrim noxush va zararli mahsulotlar kirib keldi va keng tarqala boshladi. Ta’kidlash kerakki, mamlakatimiz yoshlarini bunday ta’sirlardan ma‘muriy yo‘l bilan saqlab ham to‘xtatib ham bo‘lmaydi. Bunday yo‘l tutilgudek bo‘lsa, yoshlar orasida mafkuraviy muammo va ma‘naviy tahdidlarga nisbatan qiziqish kuchayib, ularni yoshlar dunyoqarashiga ta’sir etish quvvati yanada oshib boradi. Bunday sharoitda O‘zbekiston

Respublikasi birinchi Prezidenti I.A.Karimov ta'kidlaganlaridek, endilikda "Fikrga qarshi fikr, g'oyaga qarshi g'oya, jaholatga qarshi ma'rifat bilan kurashish" har qachongidan ko'ra muhim ahamiyat kasb etmoqda.

ADABIYOTLAR

1. 2022-2026 yillarga mo'ljallangan "Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, 28.01.2022 yildagi PF-60-son. Lex.uz, 29.01.2022
2. Mirziyoev Sh.M. Demokratik islohotlarni izchil davom ettirish, xalqimiz uchun tinch va osoyishta, munosib hayot darajasini yaratish – barqaror taraqqiёт kafolatidir // <http://uzldep.uz/uzc/news>
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 14-avgustdagi "Yoshlarni ma'naviy-axloqiy va jismoniy barkamol etib tarbiyalash, ularga ta'lim-tarbiya berish tizimini sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-3907 qarori // <https://lex.uz/docs/-3864155>.
4. Sh.Mirziyoyev "Yangi O'zbekiston Strategiyasi". Toshkent, "O'zbekiston", 2021.B-457.
5. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat-yengilmas kuch.-T.: O'zbekiston, 2008.- 61 b
6. Sh.Sh.Olimov "Ma'naviy-axloqiy tarbiya asoslari" (Monografiya).-T.: "Fan va texnologiya" 2015. 228bet. 10-bet.
7. B.X.Xodjayev Umumiy pedagogika nazariyasi va amaliyoti. Darslik. - T. «Sanostandart» nashriyoti, 2017-yil
8. <http://www.ziyonet.uz>
9. <http://www.edu.uz>